תחקיר חזותי

אין כמו ההווה של העבר

גִּתּוֹת

תעשיית היין בתל אביב וסביבותיה

דורכים ענבים בגת, מתוך "המזרח הכלתי משתנה" של פיליפ באלדנספרגר

אבני מורשת

כתיבה, תחקיר וצילום

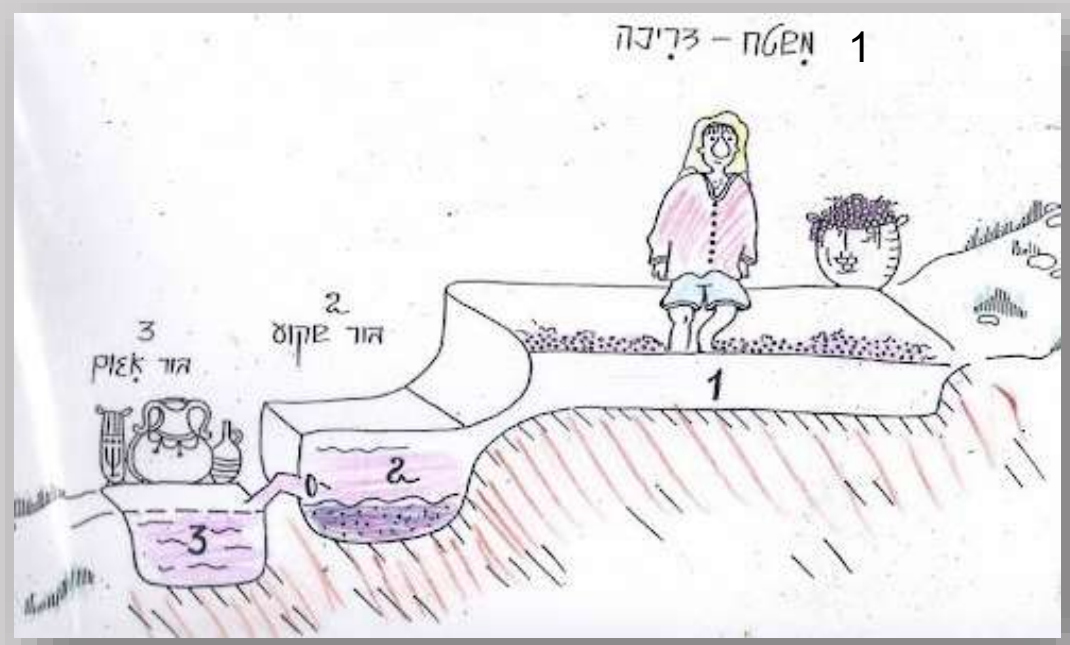
פרופ' אמר' אליהו שטרן

עיצוב

זאב הררי

אין כמו ההווה של העבר

גַּת בסיסית מורכבת משלושה חלקים: אגן דריכה, תעלת ניקוז ובור שיקוע ואיסוף. אגן הדריכה הוא שקע גדול שנחצב או נבנה בחלק העליון של הסלע או המכלול ובו נדרכו הענבים ברגליים יחפות. מיץ הענבים ניגר דרך תעלת ניקוז חצובה אל בור נמוך יותר, בור השיקוע, ומשם נאסף אל כדי חרס שבהם התחולל המשך תהליך התסיסה. בגמר התהליך הועבר היין לקנקנים מיוחדים שנפקקו בטין ונקשרו ברצועות עור. לא אחת הוטבעה על הקנקנים חותמת המציינת את מקום ייצורו של היין, עדות לכך שכבר אז היה קשר בין מקום ייצור היין לבין איכותו.

גת

"יין ישמח לבב אנוש"(תהלים ק"ד, טו)

מָלְאוּ מָלְאוּ הַסַּלִּים
מָלְאוּ מַלָּא בָּעֲנָבִים
הֵידָד, הֵידָד יַחַד נִקְרָא
עֵת נִדְרֹכָה בַּיְקָבִים

יְקָבֵינוּ, יְקָבֵינוּ יַיִן נִמְלָא
אָז נִשְׂמַח, אָז נִשְׂמַח, נָרִיעַ
כֻּלָּנוּ יַחַד בְּשִׂמְחָה
הֵידָד, הֵידָד אָז נַשְׁמִיעַ

עַתָּה **הָבָה נִדְרֹךְ בַּגַּת**
עַד יִזֹּב, עַד יִזֹּב דַּם הָעֵנָב
אָז נָשִׁירָה, נְזַמֵּרָה
עַל כּוֹס יַיִן וְתִירוֹשׁ

לעם ישראל היין היווה יותר מאשר סתם משקה, הוא היה סמל לקדושה ומשקה אשר יכלו לקדש בו ימים מסוימים. ליין חשיבות רבה גם בנצרות.
מהיום שבו הכריז הקיסר קונסטנטינוס על הנצרות כעל הדת הרשמית של האימפריה הרומית (בשנת 324 לספירה), עלה הביקוש ליין ובפרט ליין שיוצר בארץ הקודש, המקום שבו התהלך ישו.
מימי קדם ועד המאה השביעית לספירה שרדו אלפי גִּתּוֹת, מסוגים שונים, בכל ארץ ישראל.

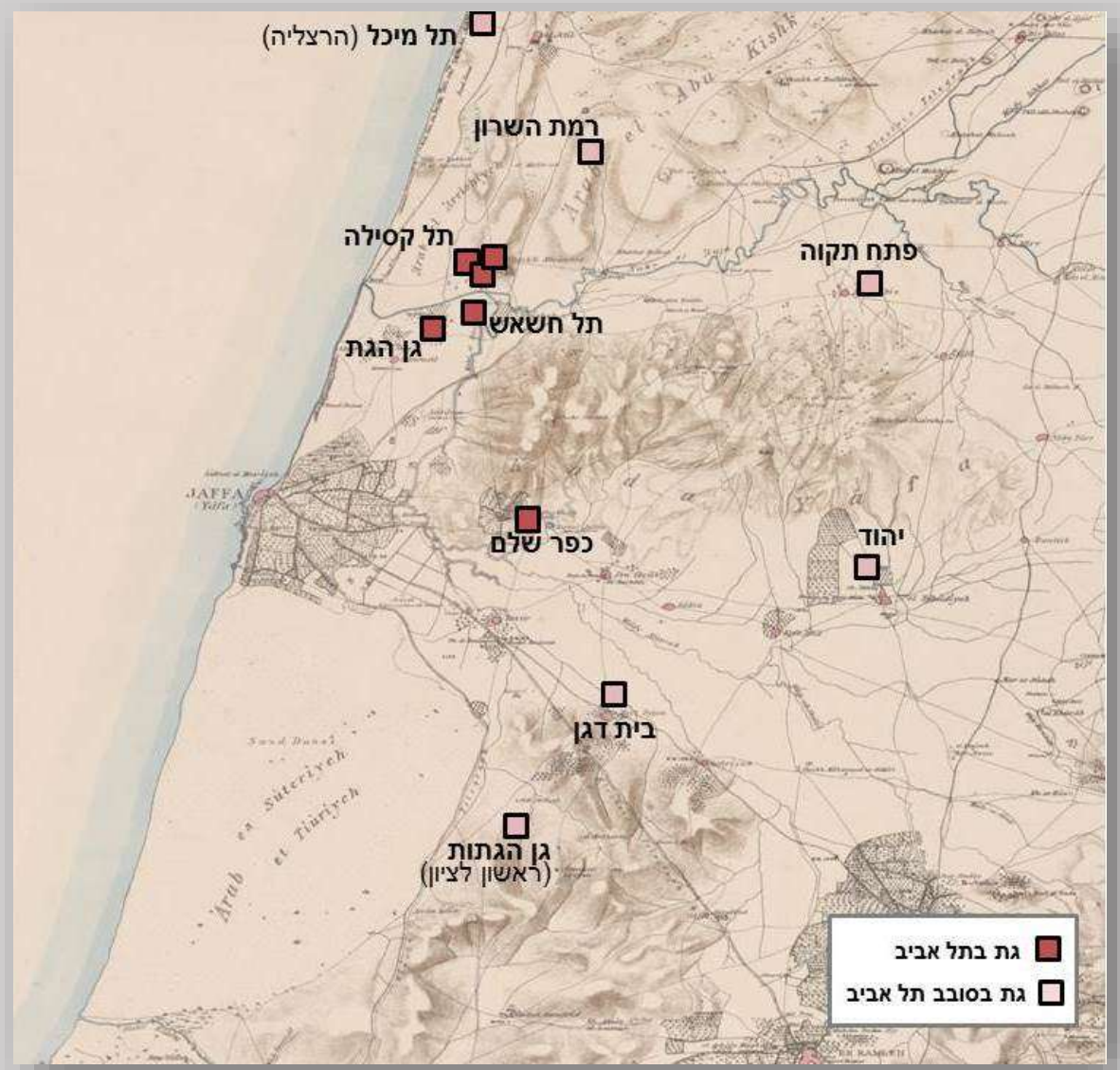

קנקן אגירה עתיק ליין (מאוסף מוזיאון ישראל)

תחקיר חזותי

אין כמו ההווה של העבר

הכתבה הנוכחית עוסקת בגתות היין ששרדו בתל אביב וסביבותיה. גתות המצויות כיום בסביבה עירונית פעילה ושוקקת.

פרישת הגתות בתל אביב וסביבותיה

במהלך השנים נחשפו באזור גתות נוספות שחלקן נהרס או כוסה מחדש. אנו נציג את שנותר כיום מעברן של שישה אתרי גתות בתחום העירוני של תל אביב ושישה אתרים במרחב העוטף את העיר. פיזור האתרים ומיקומם מוצג במפה המצורפת. חלקם שמור ומטופח, חלקם אמור להיות שמור וחלק נוסף מהם מחייב שימור ומעקב.

אין כמו ההווה של העבר

דר' יעקב קפלן,
הארכיאולוג העירוני
של תל אביב דאז

אחת הגתות העתיקות בתחום תל אביב היא זו שהתגלתה בעת שטרקטור עבד ממזרח לבית לסין, בקצה הרחוב הקצרצר על שם דר' חיים מנחם בסוק שהיה סגן ראש העיר של תל אביב. מיד הוזעק דר' יעקב קפלן, הארכיאולוג העירוני. הוא חפר, בדק וגילה גת הלניסטית מהמאות הרביעית עד השנייה לפני הספירה. ובימים הטובים של שנות 1960, של שיתופי פעולה, הוחלט לשלב את הממצא בגן ציבורי, ומרדכי דוכובני תכנן, והעירייה בשיתוף רשות העתיקות הקימו את 'גן הגת' הנוכחי.

מעריב לנוער

שרידים מתקופת החשמונאים שנתגלו באזור תל־אביב

— מאת ד״ר יעקב קפלן —

בימים אלה נחשפה בשטח המחנה הצבאי „כנף עמי" אשר בצפון תל־אביב, גת לדריכת ענבים. ממה שניתן ללמוד מן המימצא הארכיאולוגי — שברי כלי חרס ומטבע של ינאי, יש ליחס גת זו לתקופת מלכותו של המלך ינאי, היינו לפרק הזמן שבין 103 ל־76 לפסה״נ.

הגן נחנך בשנת 1965. התכנון והביצוע נעשו בקפידה תוך מתן דגש על אופי הולם לגן, המשלב אתר ארכיאולוגי. הגת שופצה וניטעו סביבה עצים ושיחים ארץ ישראלים, כגון זית, רימון, חרוב, אלת המסטיק ואחרים. בגן שובצו גם אלמנטים ארכיאולוגיים מהאתר ומחוצה לו כתוספת קישוטית.

חנוכת גן הגת והגת ההלניסטית, 1965
(מתוך הבלוג של קובי לידרמן)

הגת העתיקה, המהווה את גולת הכותרת של הגן, נשמרה להפליא והיא נחשבת לגת מתקדמת, משוכללת אפילו, שכן היא הכילה משטח דריכה גדול ומרוצף, בור סינון ובור איסוף.

בארץ היו ידועים מספר סוגים של גתות: קטנות, גדולות, ציבוריות ופרטיות כפי שהבחינה התוספתא:

"גת אחת לשתי בורות, או שתי גתות לבור אחת, ושתי גתות לשתי בורות" (תוֹסֶפְתָּא תרומות, ג' ל') [קובץ מסודר של מסורות מתקופת התנאים]. יש עוד להוסיף, שהיין הראשוני ש"נדרך" במשטח הדריכה הועבר לבור איגום דרך בדים או מחצלות שנקראו "סוּדָרין" (פיסת בד או סריג), או "משמרת של יין" לסינון התירוש מחרצנים וזגים (קליפות הענבים).

קטע מהגת ההלניסטית ב'גן הגת',
תל אביב, 2020

בין קץ תפקודה של הגת לבין חשיפתה במחצית המאה העשרים, השטח שימש כמוסך לתיקון כלי רכב של הצבא הבריטי ובהמשך הוא הפך ל"מחנה בן עמי" שאויש על ידי פלוגת ההובלה המטכ"לית 691 עד לפינויו בשנת 1953.

היום אפשר לחלוץ בקבוק יין מסונן ליד הגת, עם קערת פירות, או נשנושים ולסגור מעגל תרבותי בין העיר הגדולה לבין המרחב עליה היא הוקמה.

מראה הגת ההלניסטית
'גן הגת', תל אביב,
2020

בקצה הדרום-מזרחי של תל אביב שכן כפר שלם, או בשמו הערבי 'סָלָמָה'. לפי "הארץ" מאת א. ספיר, הכפר סלמה שוכן במקום בו שכן "כפר שַׁלמה" הנזכר בספר מכבים א', כמקום בו לחם יהודה המכבי בניקנור. בדומה לכפרים רבים מהתקופה ההלניסטית והביזנטית, גם בכפר שלמה הייתה כנראה גת, גת כפר שלם, שהשתמרה גם ב"תקופות המוסלמיות". גת זו נחשפה בחפירת הצלה שנערכה בין השנים 2003-2002 על ידי הארכיאולוג גיורא פרנוס עקב הקמת שכונות חדשות בפאתי כפר שלם. הגת פעלה בתקופה הביזנטית מהמאה הרביעית ועד למאה השביעית לספירה. לאחר חשיפתה היא הועתקה ממקומה ושוחזרה על דרך הטייסים, בשכונת ניר אביב. סביבה הוקם גן ציבורי הנקרא על שמו של גיורא.

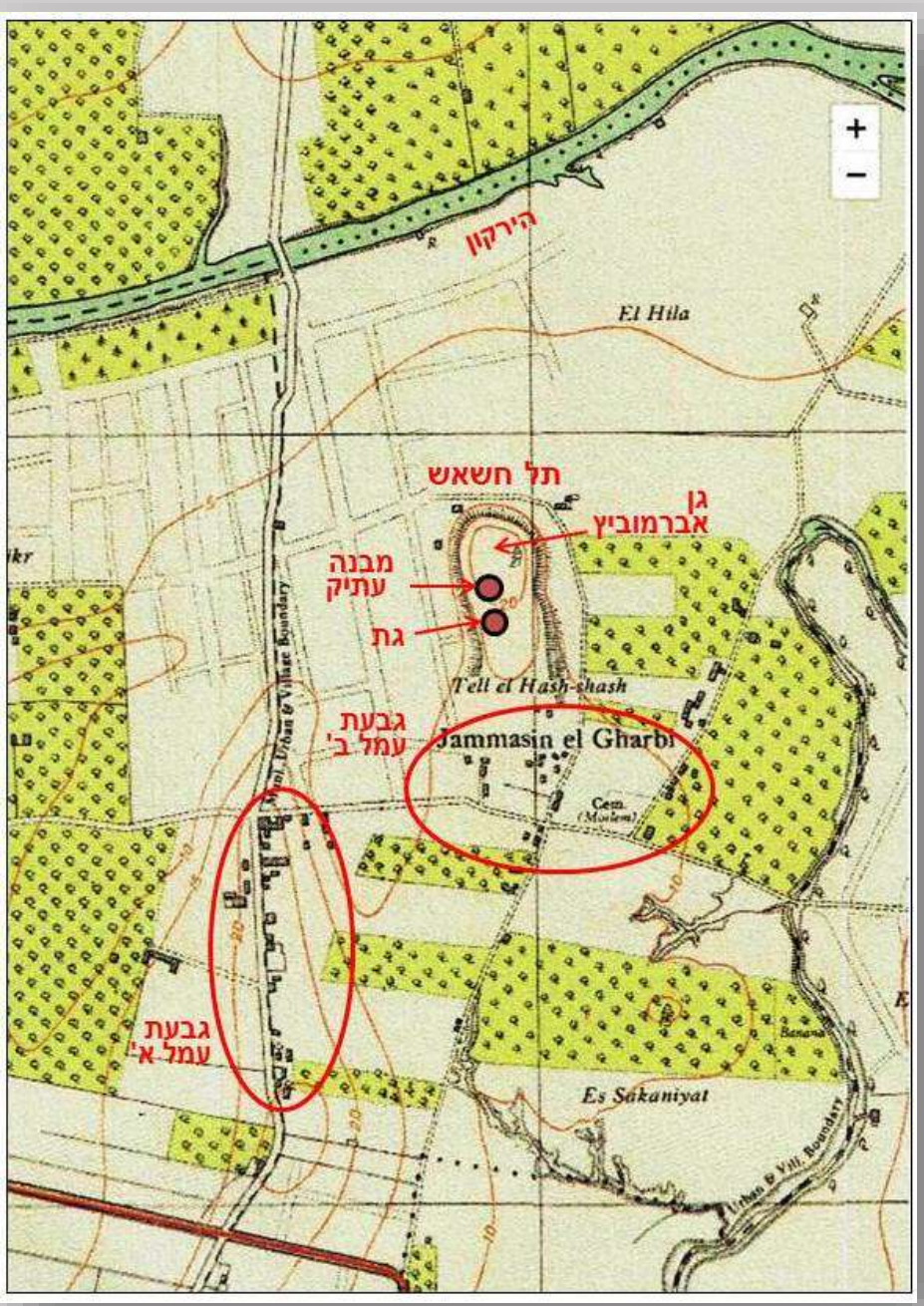
הגת כוללת משטחי דריכה וסחיטה, בורות סינון ואיגום לתירוש וכן מקום בו ניצב בורג שסייע בסחיטת הענבים. כל מרכיבי הגת מרוצפים באבני פסיפס לבנות.

הגת של כפר שלם, ליד
דרך הטייסים 114, 2020

תחקיר חזותי
אין כמו ההווה של העבר

מדרומה של תל אביב אנו עוברים לצפונה של העיר, מעט מדרום לירקון בתחום שכונת בבלי, אל תל חשאש המוצג במפה המצורפת. התל היה ידוע עד לשנות התשעים של המאה הקודמת כ"גבעת הכלניות" או כ"תל עמל".
ברכס כורכר זה, שאורכו כ-40 מטרים וגובהו כ-21 מטרים, נערכו חפירות ארכיאולוגיות בשנות ה-60 על ידי דר' יעקב קפלן מטעם המוזיאון לעתיקות תל אביב, ובשנות ה-80 על ידי חיה ריטר-קפלן מטעם אגף העתיקות. בחפירות נמצאו שרידים מהמאה הראשונה לספירה ומשלהי התקופה הביזנטית. בשנת 1957 הוקמה ממערב ומצפון לתל שכונת בבלי כשיכון עממי. אדמות השיכון היו שייכות לכפר הערבי ג'מאסין אל-ע'רבי.

בשנת 1990 התקיימו בתל שוב חפירות מטעם רשות העתיקות ועיריית תל אביב. בחפירות התגלתה גת גדולה מהמאה השישית לספירה (שלהי התקופה הביזנטית). זו גת טיפוסית שכללה משטח דריכה מרוצף בפסיפס לבן וגס בו נערכה הסחיטה הראשונה ברגליים. במרכז משטח הדריכה היה חצוב שקע ששימש בסיס לגליל אבן בו הוצב בורג עץ אנכי לצורך סחיטה שנייה של התירוש לאחר שנדרך ברגליים. בשטח הגן נמצאו גם שרידים של מבנה עתיק, בלתי מזוהה.

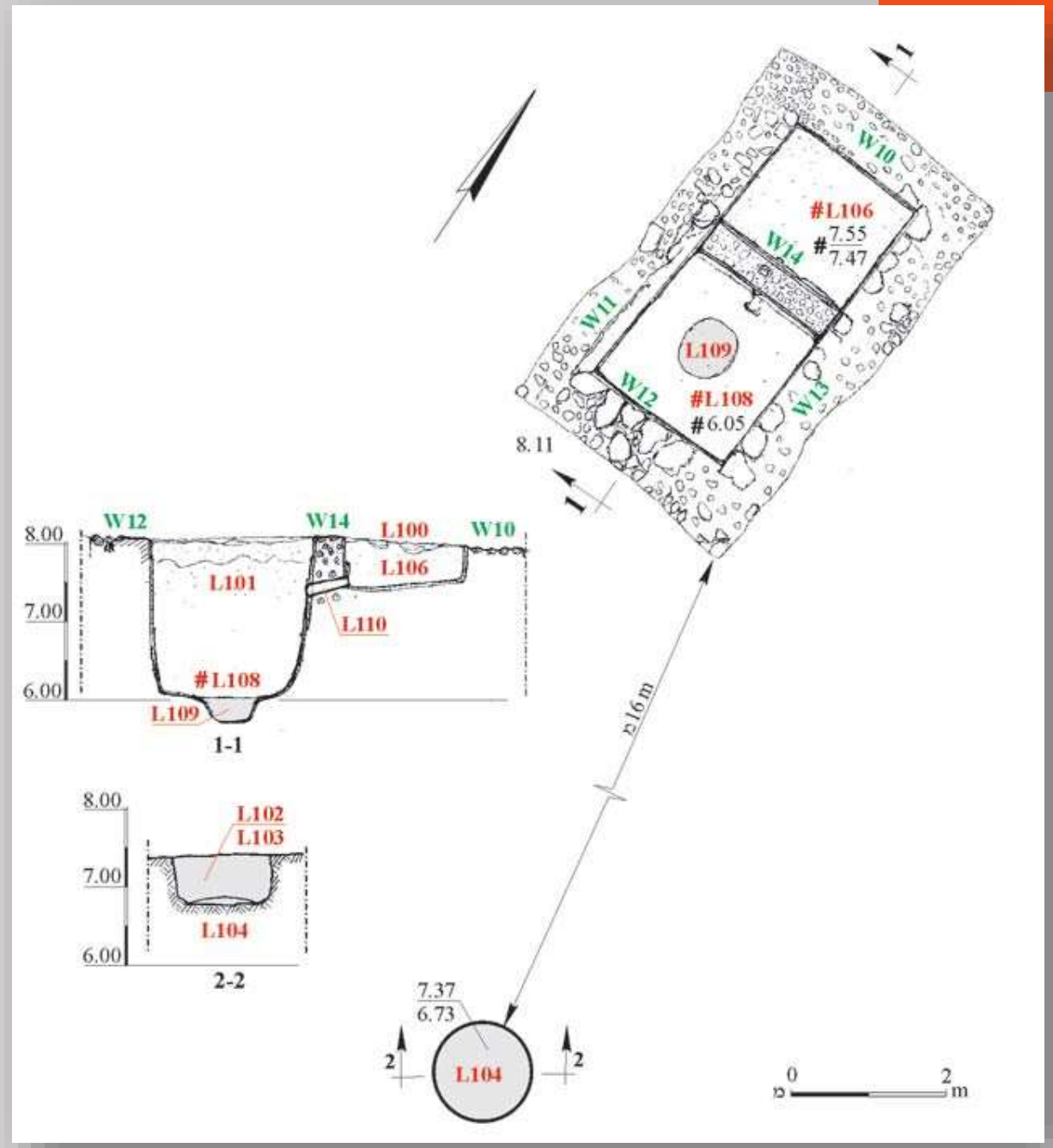

משטח הדריכה
של הגת בתל חשאש,
2021

הארכיאולוגים סבורים שהיה כאן יישוב שומרוני, דומה ליישוב שהתקיים ב'תל קָסילָה' שממערב. הגת הביזנטית ניצבת בגבולו הדרומי של הגן, ממש בסמוך לבתים העליונים של גבעת עמל ב'.

תחקיר חזותי

אין כמו ההווה של העבר

מצפון לירקון ומצפון לתל חשאש מצוי התל הארכיאולוגי התל אביבי העשיר ביותר בממצאיו, תל קסילה. במרחב התל מצויים שלושה מכלולי גתות המייצגים רצף כרונולוגי של טיפוסי גת מהתקופה ההלניסטית (מאות 4-6 לפני הספירה) דרך התקופה הרומית (המאה הראשונה לפני הספירה ועד למאה ה-4 לספירה) ועד לשלהי התקופה הביזנטית (מאות 7-6 לספירה). הגת הקדומה מהתקופה ההלניסטית נחשפה בשנת 2007 ומצויה ממערב לתל.

תרשים וחתכים של הגת ממערב לתל קסילה

(מקור: אריולה יקואל, *חדשות ארכיאולוגיות*, רשות העתיקות)

הגת חצובה בסלע הכורכר וכוללת משטח עבודה, בור סינון ובור איגום. היא מצטרפת כנראה לגתות אחרות שנחשפו באזור בעבר ותוארכו למן תקופת הברונזה ועד לתקופה ההלניסטית, ומקנה משנה תוקף לקביעה כי גידול גפנים וייצור יין תפסו מקום מרכזי בכלכלת האזור.

הגת ננטשה בסוף התקופה ההלניסטית, אז החלה דעיכת היישוב הסמוך ורוב המתקנים התעשייתיים והחקלאיים שסביבו חדלו מלתפקד.

הגת בתל קסילה מערב, 2007

גת דומה התגלתה בשנים האחרונות ממזרח לגת המערבית, בתחום שטח מוזיאון ארץ ישראל, גם היא ממערב לתל קסילה. מבנה הגת דומה, אם כי בור האיגום מעוגל ודפנות בורות הסינון והאיגום מדופנות באבני כורכר והיו כנראה מטויחים בזמנם.
שני הבורות עמוקים בהשוואה לגתות אחרות מהתקופה האמורה.

בור האיגום בגת המדופנת ממערב לתל קסילה, 2021

משמאל: בור הסינון בגת, 2021

אין כמו ההווה של העבר

פרנקל וקלוֹנֶר מדווחים כי, פעמים רבות התגלו שתי גתות או יותר צמודות או קרובות, דבר שאִפשר עבודה רצופה – דריכת הענבים בגת אחת בזמן שהתירוש ממחזור קודם תוסס בבור של הגת האחרת. ממזרח לתל קסילה נחשפו שתי גתות צמודות שכאלה. שתיהן מהמאה השנייה עד לרביעית לספירה ובאחת מהן שני בורות איגום. ככתוב בתוספתא תרומות, ג', ז': "גת אחת לשתי בורות שתי גיתות לשתי בורות".

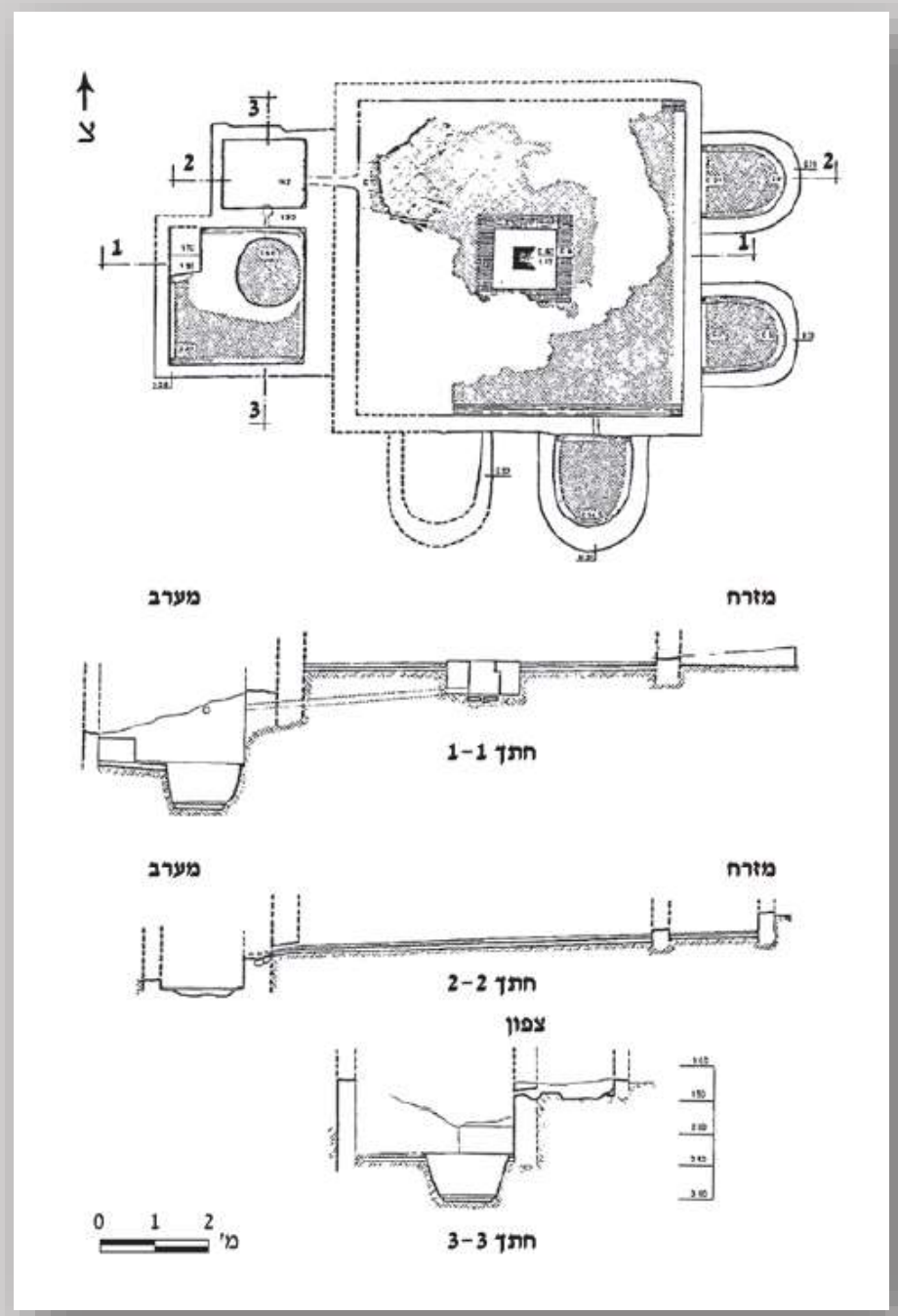

שתי הגתות הצמודות
ממזרח לתל קסילה

תחקיר חזותי
אין כמו ההווה של העבר

זוג גתות מאוחרות יותר, מהתקופה הביזנטית, נחשפו גם הן ממזרח לתל קסילה, כיום בתחום מוזיאון ארץ ישראל. אלה הן גתות משוכללות הכוללות תאי אחסון לענבים ובמשטח הדריכה גומחה להצבת מכבש לסחיטה נוספת של הענבים.

גת מהתקופה הביזנטית ממזרח לתל קסילה עם גומחה לבורג כבישה, 2021

משמאל: תרשים וחתכים של הגת הביזנטית שמימין

תחקיר חזותי
אין כמו ההווה של העבר

כל מתקני הכבישה שהופעלו שימשו גם להפקת תירוש. הכבישה נעשתה על ידי סיבוב אום שהוברג על בורג שלחץ לוח עץ כלפי מטה. אם בסיס הבורג היה מרובע, הקיפו את זגי הענבים במסגרת עץ שצורתה דומה. מכבש כזה שימש רק לייצור יין.

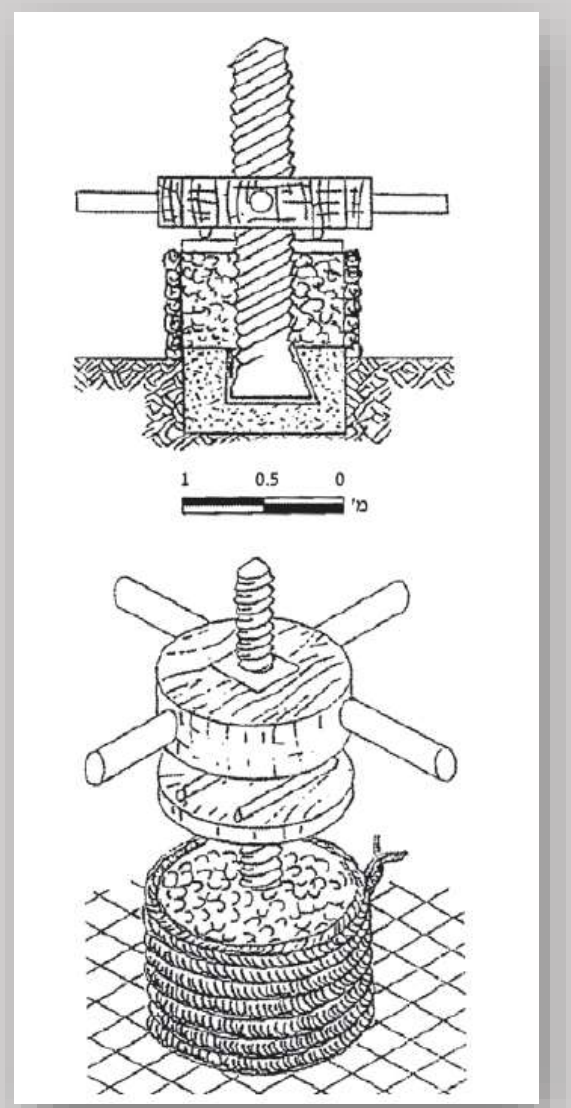
רישום של פסיפס ביזנטי

הפסיפס: דורכים וכובשים

שחזור בורג הסחיטה בגת הביזנטית במוזיאון ארץ ישראל, 2021.

חתך, ושחזור של מכבש בורג מקובע לסחיטה משנית בגת ביזנטית.
(שחזור הבורג: יהושע דריי)

אין כמו ההווה של העבר

במרחב הסובב את תל אביב נמצאו הגתות בסמיכות או בתוך יישובים פעילים לתקופתם. הגת הצפונית שבהן, נמצאה בסמוך לאפולוניה שבתחום הרצליה ואינה מוצגת כאן. זו המוצגת כאן היא הגת של תל מיכל המצויה בדרום מערבה של הרצליה, כמעט בצמוד לקניון אָרֶנָה והמרינה ממזרח.

תרשים של תל מיכל ומיקום הגת (במרכז העיגול האדום)

החל מהתקופה ההלניסטית באה לידי ביטוי חשיבותו הצבאית של תל מיכל ובמקום הוקמה במהלך התקופות שורה של מצודות. המצודה הראשונה הוקמה בתקופה ההלניסטית. הייתה זו מצודה רבועה (25x25 מ') בנויה סביב חצר מרכזית. בסמוך נמצאו מבני מגורים, גתות לדריכת ענבים ומרכז פולחני הכולל מזבח. מבצע נפלא של ניקוי הגת ההלניסטית עשו שתי כיתות ז' מבית הספר להנדסאים בהרצליה ומורתם ליאורה קורן בהדרכת דועא אבו סלאה, ארכיאולוגית הנפה ברשות העתיקות וצוותה. הגת מצויה במערבו של השביל המקיף את התל והאתר שמצפון לו. היא מסומנת כמספר 4 במפה המצורפת בדף הקודם.

התצלומים מתוך השילוט בשטח, 2021

הגת בתום החפירה, 1989

הגת בעת השימור, 1989

הגת היא אחת מן הגדולות שבגתות המתוארכות לתקופה ההלניסטית. היא מורכבת ממשטח דריכה גדול, בריכת שיקוע ובריכת התססה שנפחה כ-700 ליטר.
סביב הגת היו משטחי אחסון, וגדר אבן סבבה את כל המתחם.

הגת הסמוכה לתל מיכל בהרצליה.
משטח דריכה, בריכת שיקוע ובריכת התססה, 2021

אין כמו ההווה של העבר

אחת הגתות שנחשפה רק ב-2021, היא הגת של רמת השרון, המצויה מעט מצפון לגבול עם העיר תל אביב. הקטע שלהלן הופיע ב-Ynet ומסביר את ההקשר של חשיפתה.

כך נראו החיים באזור רמת השרון לפני 1,500 שנה
חפירות ארכיאולוגיות של רשות העתיקות, שמתקיימות לקראת הקמת שכונה חדשה – חשפו גת גדולה לייצור יין, מטבע זהב, ושרשרת מברונזה לתליית נברשת.
09:00 | 18.08.21| Ynet

החפירה התנהלה כחלק מיוזמת העירייה להקמת שכונת מגורים חדשה, 'נווה גן צפון', מדרום ל"פארק הנופש" המתוכנן. לדברי דר' יואב ארבל, מנהל החפירה מטעם רשות העתיקות, "גילינו עדויות לפעילות חקלאית-תעשייתית שהתקיימה כאן בתקופה הביזנטית לפני כ-1,500 שנה. בין השאר, חשפנו גת גדולה לייצור יין שרוצפה בפסיפס, מתקנים מטויחים, ויסודות של מבנה גדול ששימש, אולי כמחסן ואולי אף כבית אחוזה".

לפי הממצאים מעריכים שהאתר היה מיושב ופעיל עד למאה ה-11 לספירה.

**הגת נמצאת סמוך לבריכת המים הבנויה במקום הגבוה ביותר של השטח.
במהלך תקופת הבניה של שכונת המגורים, הנגישות אל הגת מוגבלת.
בעתיד הגת תשולב בפארק הנופש המתוכנן.**

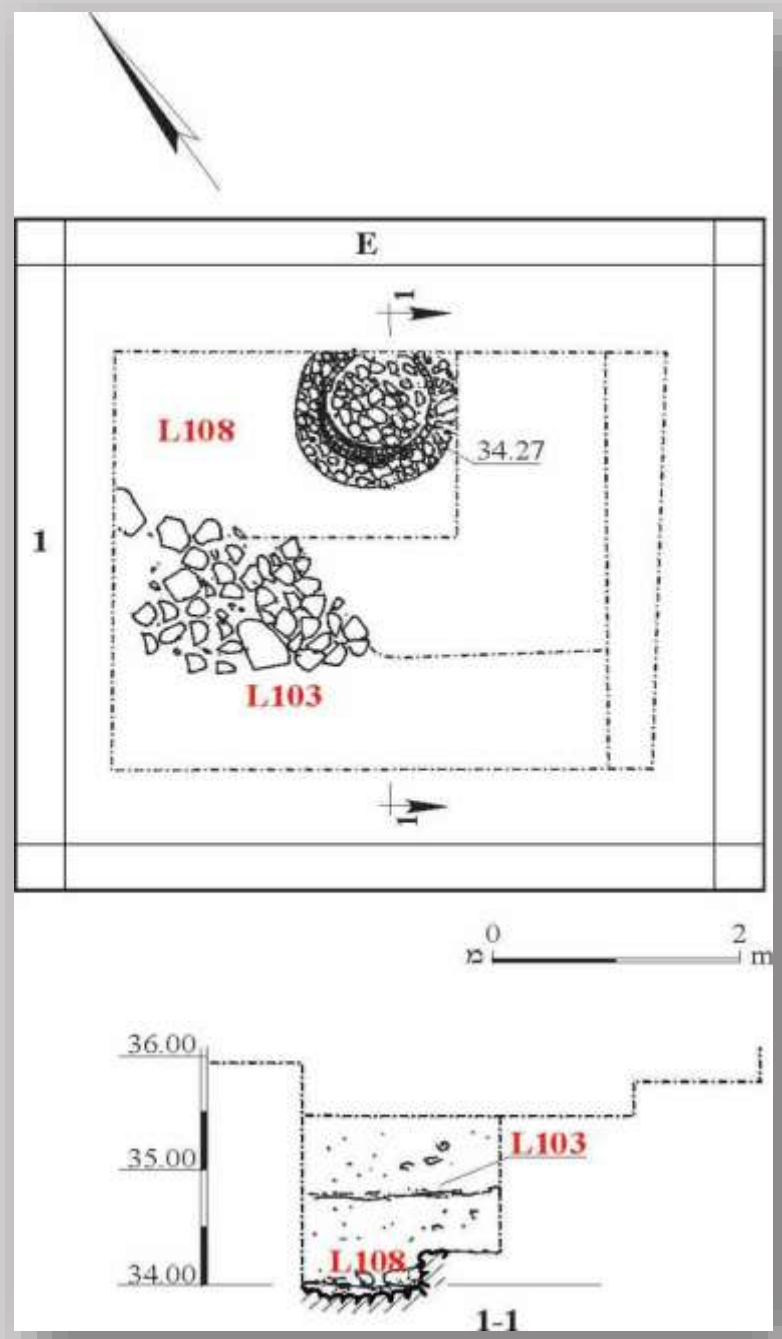
אתר הגת בתחום החפירות
ברמת השרון, 2021

בור האיגום
והשיקוע, 2021

תחקיר חזותי

אין כמו ההווה של העבר

בחודש פברואר 2006 נערכה חפירת הצלה בפתח תקווה, בשכונת לב סביונים, בשטח המיועד להקמת גן. בחפירה נחשפו שרידי בור איגום עגול (1.2 מ' קוטר, 0.4 מ' עומק), השייך כנראה לגת - גת פתח תקוה. דפנותיו בנויות אבני גוויל קטנות, לא מסותתות, מטויחות בטיח לבן ותחתיתו מרוצפת אבני פסיפס לבנות (2×2 ס"מ) משוקעות בתשתית אבני גוויל קטנות וחומר מליטה (להדבקת חומרי בנייה מוצקים). בור האיגום הוא חלק מגת, הדומה לגתות התקופה הביזנטית, שנחפרו בעבר בקרבת מקום ואילו המפולות הן ממבנים הרוסים מן התקופה הממלוכית.

שרטוט של בור האיגום וחלק ממשטח הדריכה בגת פתח תקווה

הגת התגלתה על תל אוּמְלָבֶּס (מְלָבֶּס) שהיו בו שרידי יישוב החל מהתקופה הביזנטית ועד לתקופה העותמאנית. מייסדי פתח תקווה העדיפו לבנות את יישובם רחוק יותר מהירקון ומהתל על מנת להקטין את סכנת המלריה (הקדחת) והתיישבו באזור כיכר המייסדים כיום, בפתח תקווה.
בעבר הייתה מצויה בשטח השכונה חווה שנקראה 'חוות מלבס' אך בעקבות פיתוח הגן שנבנה במקום לא נותר ממנה שריד.

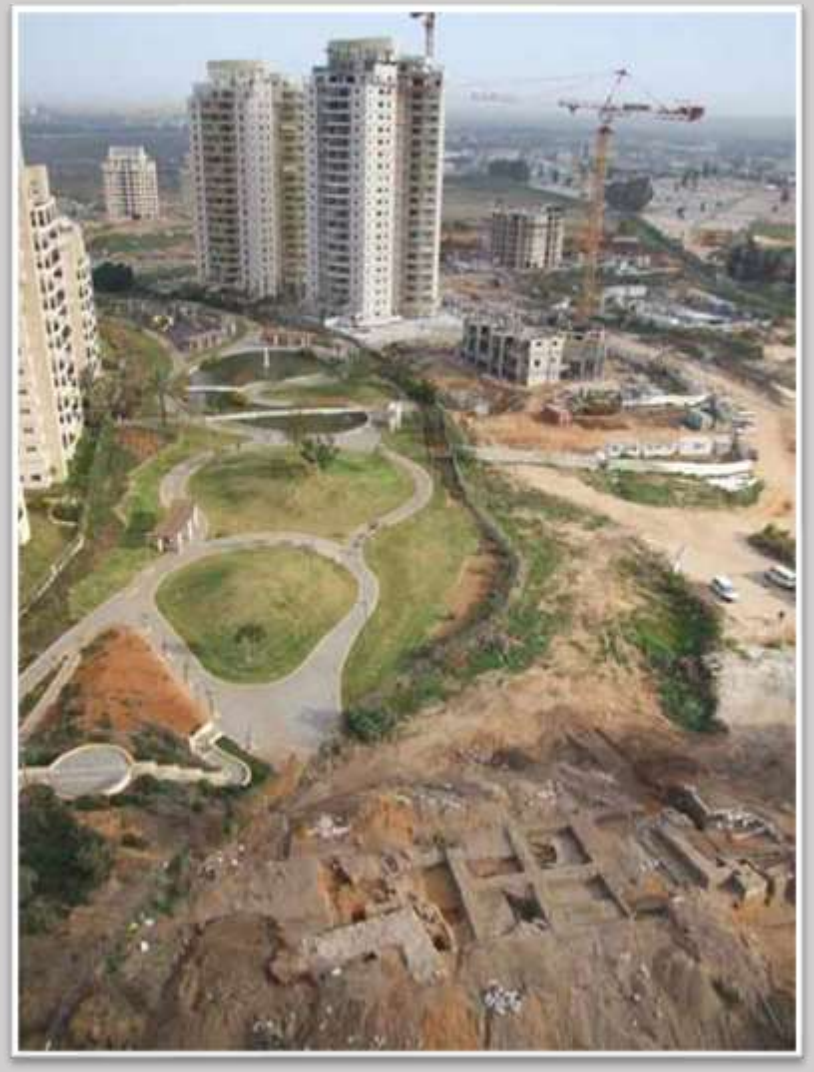
תצלומים של בור האיגום כפי שהתגלו בחפירה.

תחקיר חזותי
אין כמו ההווה של העבר

הגת שנחשפה בחפירת ההצלה כוסתה בעפר ונבנתה מעליה גינה ציבורית. בחודש פברואר 2007 עלו דחפורי העירייה על האתר והרסו אותו עד היסוד. בעקבות כך החלה חפירה נוספת מצפון לגת בה נמצאו שרידים רבים מהתקופה הביזנטית והצלבנית. בין השרידים התגלה מבנה מסיבי בנוי אבני גזית שהכיל גתות נוספות. יש לציין כי, במהלך השנים נתגלו עוד מספר גתות במרחב העיר המעידות על מערך ייצור יין שהיה בימי קדם באזור פתח תקווה. פרנסי העיר לא השכילו לשמר את שרידי העבר ולשלבם בפארק הנאה שהקימו ובאזורי מגורים אחרים, ובכך הגתות של פתח תקווה מהוות דוגמא של "עבר ללא הווה", וחמור מזה – "עיר ללא עבר".

אתר חפירת הגת כיום, 2021

שטח החפירה ממזרח לתל אומלבס בשכונת לב סביונים בה נתגלה מבנה הגתות מהתקופה הביזנטית. על האתר מצויים כיום מגדל מגורים ומגרש חנייה.

"גורל" טוב יותר מזומן לגת של יהוד. הגת נחשפה בחפירת הצלה שנערכה בשנת 2017 ותוארכה לתקופה הביזנטית. הגת נמצאה על הגבעה הידועה כתל יְהוּד (או בכינויה - גבעת הזיתים) ובו שרידים החל מהתקופה הכלקוליתית ועד לתקופה העותמאנית המאוחרת. הגת מתוכננת להיות חלק ממרכיבי פארק ארכיאולוגי שישתרע על שטח של 30 דונם וייצג 5000 שנות היסטוריה של היישוב. הכניסה אל הפארק נמצאת ברחוב צבי ישי, ממזרח לבניין העירייה. בדצמבר 2021, העבודות להקמת הפארק מצויות בעיצומן.

העבודות להקמת
פארק תל יהוד
בעיצומן - דצמ' 2021

הדמיה של הגת
האמורה להוות חלק
ממרכיבי פארק תל
יהוד, 2021

שרידי הגת,
שהתגלתה
בתל יהוד

ייצור יין בהיקף גדול יחסית היה בתקופה הביזנטית (המאות הרביעית עד השביעית לספירה) בסמוך לדרך הראשית לירושלים בגת בית דגן.
כפי שמעידים השלטים בלובי של "בית אגד" החדש בבית דגן, הגת נחשפה בשנת 1995 לקראת בניית בניין משרדים ממערב לתל הקדום של היישוב.
הגת המרשימה שולבה בכניסה אל הבניין ובכך היא זכתה לשימור ולצפייה של המבקרים בבניין.

לובי הכניסה של "בית אגד" בבית דגן ובמרכזו הגת הביזנטית, 2021

לגת ארבעה חלקים עיקריים שרוצפו באבני פסיפס לבנות – משטח דריכה, בור ביניים, בור איגום ומשטחי משנה לאחסון הענבים, לרבות בורות איגום קטנים. הבורות הקטנים שימשו לייצור התירוש הראשון שנחשב בתקופתו למשובח ביותר. רק לאחר מכן החל תהליך הייצור ממשטח הדריכה ועד לבור השיקוע והאיגום. בשל גודלה ורכיביה של הגת, החופרים הניחו שהיא שימשה לייצור יין בכמויות גדולות ומיקומה לצד הדרך יפו-ירושלים תרם לשיווקו ולמכירתו לעולי הרגל הנוצריים בדרכם לעיר הקודש.

בורות איגום משניים להפקת התירוש הראשון,
2021

בור הביניים ובור האיגום בגת הביזנטית של בית דגן,
2021

אין כמו ההווה של העבר

העיר היחידה במרחב תל אביב בה מתקיים עד היום ייצור מסחרי של יין היא ראשון לציון. על פי מספר הגתות שנמצאו בסביבתה של העיר הנוכחית, מסתבר שייצור כזה החל בה בתקופת הברזל ונמשך עד סוף התקופה הביזנטית. מספר גתות לדוגמא רוכזו בסמוך לאחת הגתות הביזנטיות שנחשפו בעיר ובכך הקימו את גן הגתות של ראשון לציון. מבחינה כרונולוגית הגת הראשונה היא מתקופת הברזל (מהמאות ה-8-6 לפנה"ס) שנחשפה ב-2003 ובנויה משלושה אגנים מחופים בטיח לבן שאין חיבור ביניהם. לאחר העתקתה של גת זו למקום, נחנך הגן.

גת מתקופת הברזל בגן הגתות של ראשון לציון, 2021

תחקיר חזותי
אין כמו ההווה של העבר

בור האיגום של הגת מהתקופה
ההלניסטית בגן הגתות, 2013

גת נוספת הועתקה לגן בשנת 2006.
זוהי גת מהתקופה ההלניסטית
המתוארכת למאות ה-3-2 לפנה"ס
שנמצאה ממערב לגן. חלקיה
מעידים שגם היא שימשה, כנראה,
לייצור תעשייתי לייצוא.

הגת שסביבה פותח הגן היא גת ביזנטית מהמאות 5-6 לספירה, שנחשפה במקום בשנת 1991 ושימשה כגת ציבורית לאוכלוסייה הכפרית שבאזור. בשנת 2009 נחשפה ממערב לאתר, גת דומה מאותה תקופה אך היא כוסתה בחזרה. מעל הגת הביזנטית הוקם גג וכבש גישה. כל הגן הוקף בגדר והגישה אל הגן מחייבת תיאום עם עיריית ראשון לציון. הגן נמצא בפינת הרחובות שפרינצק ורוטשילד. הוא נקרא על שמו של שמעון רוזנטל שהיה יינן ראשי ביקב הנוכחי של ראשון לציון. אולם נראה כי הגן אינו פעיל ואינו מקבל מבקרים מזה זמן רב. עניין זה תמוה מאוד לאור תעשיית היין הנוכחית שאינה דואגת לשמר בקפידה את ערש התפתחותה.

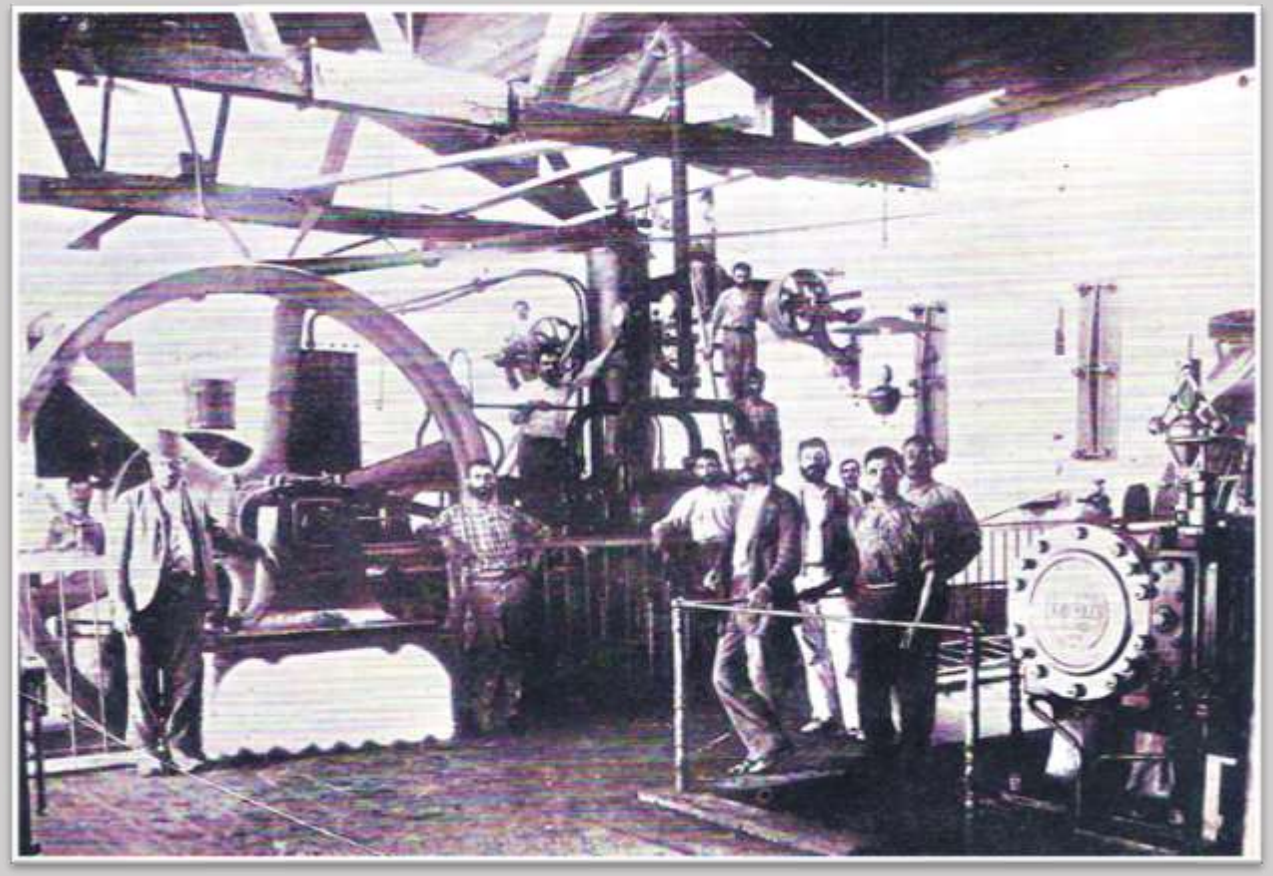

הגת הביזנטית באתרה המקורי, גן הגתות, 2021

מראה כללי של גן הגתות המגודר בראשון לציון, 2021

ואין מתאים יותר מאשר לסיים בקפיצה מתעשיית היין של התקופות הקדומות היישר אל היקב "המודרני" הראשון שהוקם בארץ ישראל, בראשון לציון, בשלהי המאה התשע-עשרה.

מכונות היקב בראשון לציון
בשלהי המאה התשע-עשרה

תחקיר חזותי | אין כמו ההווה של העבר

מקורות:

גתות היין בא"י בתקופת המשנה והתלמוד, עבודה מס' 010425, Ubank.co.il, 2002

חדשות ארכיאולוגיות גיליונות 120 (2012), 121 (2012), 122 (2013), 123 (2013)

איתן איילון, רפאל פרנקל ועמוס קלונר, "ייצור יין בארץ ישראל בימי קדם: התקדמות במחקר או מהפכה בתפיסה?", קתדרה, 145, תשע"ג, 15-36

יעקב קפלן, הארכיאולוגיה וההיסטוריה של תל אביב-יפו, הוצאת מסדה, תל אביב, 1959

תצלומים היסטוריים ושרטוטים:

פיליפ באלדנספרגר // ויקיפדיה // אוסף מוזיאון ישראל // הבלוג של קובי לידרמן // רשות העתיקות // אריולה יקואל // יהושע דריי // החברה להגנת הטבע // אסף פרץ

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il
בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת - תקשורת לנכסי מורשת מוחשית (12/2021)

תחקיר, כתיבה וצילום: פרופ' אמריטוס אליהו שטרן

עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת